

Ko te tātou hihitemi tau te ola mālōlō

Nā leo o nā komiuniti ma nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga

Ko nā tino, e tatau ke i te lototonuga o te tātou hihitemi tau te ola mālōlō i te lumanaki, e fakalogo ma fakatino nā tautuaga fakaāgai ki nā leo o nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, nā kāiga, ma nā komiuniti i te fuafuagia ma te fakatinoga o na kaukaunaga tau te ola mālōlō.

Ko ni ā nā hūiga?

Ko te hihitemi i te lumanaki e hapoti e ni fakamoemoega ma ni taki e manino, pe vēhea o nā fakalogo ma fākau i nā talanoaga nā fakalāpotopotoga e tautua ki te atunuku kātoa, nā fakalāpotopotoga a nā pitonuku ma nā kogāfenu, ki nā komiuniti ma nā tino e fakaaogā nā tautuaga. Ko te mea tēnei e fakamautinoa ai ko nā tino uma lele e malamalama ki te tāua o nā leo o nā komiuniti ma nā kāiga i loto o nā tautuaga e fakaaogā e ki lātou.

E mātou iloa e faigatā nā fakalāpotopotoga kē talanoa ma iētahi tino e fakaaogāgia nā tautuaga i ni auala e aogā. Ko te hihitemi a ki tātou i te lumanaki, ka fehoahoani ki nā matāeke Health New Zealand ma te Māori Health Authority, ma te Matāeke tau te Ola Mālōlō, i nā fakatinoga pito hili te lelei ke fakatalanoa nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, nā kāiga, ma nā komiuniti e vēia lava ko nā fakamoemoega ma nā takiala.

Fakatahi ai, kā kaumai e ki mātou nā fakalāpotopotoga valevale e i loto ai nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga ki loto o ni talanoaga faka-te-atunuku, e faigōfie ke maua ni āvanoa ki loto. Ko nā talanoaga iēnei e hokotaga ai te Health NZ, te Māori Health Authority, ma te Matāeke tau te Ola Mālōlō ki nā fakalāpotopotogaa faka-atunuku, ma loto o nā kogāfenua, nā komiuniti takitahi ma nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, kae ke mautinoa ai ko nā leo e talafeagai, e lagonagia pe fakaaogā, i nā auala hako.

Ko nā talanoaga e fakamautinoa ai foki ko nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, e fakafehokotaki pea ki nā fakaikuga o nā talanoaga pe ko ni hūiga e talafeagai ki te tātou hihitemi tau te ola mālōlō. Ko nā talanoaga iēnei e hē talanoa mō ni tino tautokatahi, kae e talanoa mō ō lātou manakoga ke lagona i nā tūlaga uma o te hihitemi, ma fehoahoani ki nā fakalāpotopotoga a nā komiuniti ma nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga iēia e lelei, ke kavea ma hui o ō lātou tino.

Ko te mea mulimuli, ko te hihitemi i te lumanaki kā galue ke i ei hē auala ke fakamaumau ai ni manatu ma ni lagona e o nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, i nā kogāfenua uma o te atunuku, kae ke kitea manino ai e nā tino, nā kāiga ma nā komiuniti, pe vehēa o nā iloa o lātou manatu uma, pe lelei pe hē lelei, pe vēhea foki ni gāoioiga e fai āgai ki ei.

Aiheā?

E lahi lele te kehekehega ki te fakaleoga o nā manatu o nā tino e fakaaogā e ki lātou nā tautuaga, ma nā komiuniti, ke lagona e nā kogāfenua ma nā kaukaunaga. Ko iētahi vāega o te tātou hihitemi, e fakatalanoa ai nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga i ni auala aogā lele, kae ko iētahi e hē lahi ni talanoaga e fai pe hē i ei foki. Ko nā leo pe ni manatu o nā tino iēia e fakaaolofa pe hē lelei te kikilaga, e aofia ai nā Māori, e mahani lava oi fakamulimuli i nā tautuaga e fakatino.

E faigatā mō nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, nā kāiga, ma nā komiuniti ke iloa pe vēhea o nā fakalagona o lātou leo kae venā foki ke iloa e te hihitemi e hako nā leo e fakalogo ki ei. E hē lahi ni tūlaga i lalo o nā tautuaga ke i ai ni tūte ke fakamautinoa ai ko nā leo o nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga e fakamuamua, ma e hē lahi foki ni fehoahoaniga ke fakatino nā gāluega.

E vēhea tona ata i te lumanaki?

Ko te tātou hihitemi i te lumanaki e:

- fakafaigōfie ai nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, nā komiuniti ma nā kāiga ke faihao ki te tātou hihitemi tau te ola mālōlō, kamata ke faihao ki loto o nā fuafuaga o nā kaukaunaga i loto lava o te kogāfenua ke pa lava ki nā taki ma nā peleni faka-atunuku.
- fakamanino o mātou fakamoemoega pe vēhea ona fakamaumau ki loto o te hihitemi te leo o nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga ma nā komiuniti, i te atunuku katoa, faka kogāfenua pe ko nā komiuniti lava e nonofo ai.
- fakalelei nā mea faigāluega ma fehoahoani ki nā fakalāpotopotoga ke fakataua nā tino, kae maihe nā tino e fakaaolofa iēia e mahani lava oi hē maua ni tautuaga.
- hapoti nā tino iēia e fakaaogāgia nā tautuaga, ma nā kulupu a nā komiuniti, ke kavea ai ma maopoopoga kua lahi hona malohiaga i loto o te atunuku, pitonuku pe konā kogāfenua lava e nonofo ai, kae ke manino ma tutuha ai nā tūlaga faka-pāga (gālulue fakatahi).
- fakamuamua ma tuku te leo o Māori vēia ko he poutū o te leo o nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, 'ke fakatino ai nā kaukaunaga e Māori mō Māori'.
- fakamautinoa e manino lelei te auala e maua mai ai nā manatu i luga o te hihitemi katoa, kae ke faigōfie ai mō nā tino e fakaaogāgia na tautuaga ma nā fanau, ke fakailoa mai kāfai e hē fakamaliegia onā manakoga.

Ko hē ā lā te kā hohoko?

Ka fakamatala e ki mātou iētahi vāega iēnei mo te fakavae ma te taki, ke fakamautinoa ai ko nā leo o nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, e fakamuamua i loto o te 18 mahina e loma nei, kae hāuni atu ki nā hūiga ki te hihitemi fōu. Kā hukehuke foki e ki mātou ni auala fōu ke fakamaumau ai nā leo o nā tino e fakaaogāgia nā tautuaga, i loto o nā komiuniti, kae maihe ai nā tino iēia e fakalofa.

Ko te gāluega tēnei e aofia ai fakatalanoa ma nā vāega uma o te ola mālōlō venā foki ma nā tino e fakaaogāgia na tautuaga, nā kāiga ma nā komiunit.

E fia ke iloa ni iētahi fakamatalaga?

Mō iētahi fakamatalaga āgai ki te fakagāoioiga ma te fakaholohologa o nā hūiga ki te hihitemi tau te ola mālōlō, e maua i luga o te kupega a te mālō DPMC, i lalo o nā gāluega a te Transition Unit (te ofiha e faia nā hūiga iēnei):

www.dPMC.govt.nz/our-business-units/transition-unit.